

श्रीलङ्काली अनुभव

सामाजिक सम्भौताको पुनर्लेखन

पाइकियासोथी साराभानामुत्तु

निर्देशक, सेन्टर फर पोलिसी अल्टरनेटिभ, कोलम्बो

श्रीलङ्काको शान्ति प्रक्रियाका बारेमा केही विचार राख्ने अवसर दिनुभएकोमा नेस्याक, कोक्याप र आइडिआलाई धन्यवाद दिन चाहन्छु । म टोल्सटोयको “अन्ना कारिनिना” को प्रथम वाक्य सम्झिरहेछु जसमा दुःखी परिवार तथा दुःखी हुने आ-आफ्नै तरिकाकाबारे लेखिएको छ । म बुझ्छु हरि रोका नेपालको द्वन्द्व श्रीलङ्का र दक्षिण अफ्रिकाको भन्दा भिन्नै प्रकृतिको मान्नुहुन्छ । पक्कै पनि प्रत्येक द्वन्द्वका आ-आफ्नै अलग पहिचान हुन्छन् । तर त्यसो हुँदाहुँदै पनि म तपाईंलाई भन्न चाहन्छु शान्तिको लागि तपाईं नेपालमा जे गर्दै हुनुहुन्छ, जस्ता चुनौतीहरू तपाईंका सामु छन्, जस्ता रोडम्याप तपाईंहरू सोच्दै हुनुहुन्छ र जुन बाटोबाट तपाईं गइरहुनु भएको छ, ती श्रीलङ्कामा हामीले हिड्न खोजेका बाटा, हाम्रा चुनौती र प्रयासभन्दा धेरै फरक छैनन् । छोटकरीमा भन्नुपर्दा हामी श्रीलङ्कामा नयाँ सामाजिक सम्भौताको पुनर्लेखन गर्दैछौं तथा शासन, प्रजातन्त्र, मानव अधिकार, नागरिक अधिकार, जनअधिकार र अल्पसङ्ख्यकहरूको अधिकार सम्बन्धी विषयहरूमा बहस गर्दैछौं । विभिन्न पहिचान भएका मानिसहरू श्रीलङ्काको

राजनीतिक र सामाजिक धरातलमा कसरी मिलेर बस्न सक्छन् भनेर हामी बाटो खोज्दै छौं । त्यसको लागि कानून के कस्तो हुनुपर्छ ? नियमहरू के चाहिन्छन् ? कस्ता मूल्य मान्यताहरूको आवश्यकता पर्दछ ? भन्ने प्रश्नहरू त्यसका लागि महत्वपूर्ण हुन्छन् । हामी अहिले यिनै विषयमा छलफल गरिरहेका छौं । त्यसै कारण हामीले हाम्रो देशमा संवैधानिक सुधारलाई प्रमुखता दिएका छौं र त्यस्तो सुधारलाई द्वन्द्व रूपान्तरण तथा शान्ति प्रक्रियाको अभिन्न अङ्गका रूपमा लिएका छौं । राज्यका निकाय र संस्कृतिको सशक्तीकरणका लागि पनि सामाजिक सम्भौताहरूको पुनर्परिभाषा र राज्यको पुनर्संरचना गर्नुपर्छ भन्नेकुरामा कुनै विवाद छैन । कागजमा एकदमै राम्रो संविधान बन्नसक्छ तर व्यवहारमा संविधानका वचन पूरा गर्ने राजनीतिक संस्कार भएन भने त्यो आफैमा दुःखदायी घटना हुन्छ, भन्नेकुरातर्फ पनि हामीले ध्यान दिएका छौं ।

“शान्तिका निमित्त युद्ध” को असफलता र त्यसपछिको युद्धविराम

अहिले हामी सरकार र लिट्टेबीच युद्धविराम सम्भौता भएको स्थितिमा छौं । सन् २००२ फेब्रुअरीमा भण्डै साढे दुई दशकको हिंसात्मक द्वन्द्वपछि दुई पक्षले युद्धविराम सम्भौतामा हस्ताक्षर गरे । युद्धविराम सम्भौतामा किन हस्ताक्षर गरियो त ?

सन् १९९५ देखि २००१ सम्म श्रीलङ्काली सरकारले “शान्तिको निमित्त युद्ध” भन्ने नामबाट एउटा लडाइँ सुरु गर्‍यो । अल्पसङ्ख्यक तमिल र बहुसङ्ख्यक सिंहलाबीचको द्वन्द्व अखण्ड श्रीलङ्काकै रूपरेखाभित्र संवैधानिक सुधारका प्रस्तावद्वारा गर्न सकिन्छ, तर लिट्टे त्यसका लागि प्रमुख अवरोध हो भन्नेकुरा अगाडि सारेर श्रीलङ्काली सरकारले उक्त लडाइँलाई “शान्तिको निमित्त युद्ध” नामकरण गर्‍यो ।

त्यसअर्थमा “शान्तिको निम्ति युद्ध” का माध्यमबाट सरकारले शान्तिका लागि संवैधानिक उपायको प्रयोग गर्ने र लिट्टेको जनसमर्थन घटाउने प्रयास गरेको थियो । लिट्टेका उग्रपन्थी मागहरूका कारण तमिल जनतासँग न्यायोचित र सही व्यवहार गर्न नसकिएको दावा यसले प्रस्तुत गरेको थियो । तर लिट्टेको सैन्य प्रतिरोधले “शान्तिको निम्ति युद्ध” लाई सफल हुन दिएन ।

देशका उत्तरपूर्वी भू-भाग सरकारी आधिपत्यबाट आफ्नो कब्जामा लिँदा लिट्टेलाई थुप्रै महत्वपूर्ण विजयहरू प्राप्तभएका थिए । उनीहरू उत्तरतिर तमिल राजधानी जाफ्नाको द्वारसम्म पुगेका थिए । एक अर्थमा सरकारी सैनिकहरू त्यहाँ परास्त भएका थिए तर लिट्टे जाफ्नालाई कब्जामा लिन सफल भएन । एकतर्फ उनीहरूलाई आवश्यकताभन्दा धेरै छरिनुपर्ने डर थियो भने अर्कोतर्फ उत्तरपूर्वी क्षेत्रलाई पूर्ण नियन्त्रणमा लिँदा अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिरोधको सामना गर्नुपर्ने स्थिति आउन सक्थ्यो ।

त्यसबाहेक उनीहरूले कोलम्बो अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थलमा अभूतपूर्व हमला पनि गरेका थिए । भण्डै एक तिहाइ जहाजहरूलाई जमिनमै ध्वस्त पारेर उनीहरूले राष्ट्रिय वायु सेवालाई अपाङ्ग बनाइदिएका थिए ।

सन् २००१ डिसेम्बरको आमनिर्वाचनताका श्रीलङ्काले स्वतन्त्रतापछि पहिलोपटक नकारात्मक आर्थिक वृद्धिको सामना गर्नुपर्थ्यो । विमानस्थल आक्रमण र अन्तर्राष्ट्रिय लगानीमा आक्रमणपछि श्रीलङ्काको स्थिति बिग्रँदै थियो ।

राज्यले सैन्य बलद्वारा लिट्टेको प्रतिरोध गर्न अथवा उनीहरूलाई हराउन सक्छ भन्नेकुरामा गम्भीर शङ्का उत्पन्न भयो । राज्यतर्फ भण्डै १ लाख २५ हजार सैन्य मध्ये २५ देखि ३५ हजारसम्मको क्षति भइसकेको थियो ।

यो पृष्ठभूमिमा सन् २००१ डिसेम्बरको चुनावपछि युनाइटेड फ्रन्ट सरकारमा आइसक्दासम्म सरकार र लिट्टे दुवैले द्वन्द्वको निरन्तरताबाट राजनीतिक उद्देश्यहरू पूरा नहुने कुरा बुझिसकेका थिए । यथार्थमा द्वन्द्वको निरन्तरताले दुवै पक्षको राजनीतिक उद्देश्यहरूमाथि क्षति पुऱ्याउने देखिँदै गएको थियो । त्यसबाहेक दुवै पक्षले द्वन्द्वका निमित्त आवश्यक स्रोतको अपर्याप्तता अनुभव गरिरहेका थिए । सन् २००१ डिसेम्बरको आमनिर्वाचन र सन् २००२ फेब्रुअरीको युद्धविराम हुँदाको परिस्थिति यस्तो थियो ।

युद्धविराम भएको दुई वर्ष भइसक्यो । युद्धविराम अभै कायमै छ । यो नै शान्ति प्रक्रियाको एउटामात्र बाँकी सम्भौता हो । हामीले युद्धविराम कुन मान्यतामा आधारित छ बुझ्नुपर्छ । पहिलो कुरा श्रीलङ्का सरकारले धरातलीय यथार्थलाई नबुझीकन र सम्मान नगरीकन अगाडि बढ्न नसकिने कुरा अनुभव गर्‍यो । त्यो धरातलीय यथार्थ थियो – उत्तर र पूर्वका धेरै भू-भाग लिट्टेको कब्जामा भएको कुरा र उनीहरूलाई सम्भौतामा बराबरीको दर्जा दिइनुपर्ने कुरा ।

सङ्कटकालीन नियम अनुसार लिट्टे एउटा निषेधित सङ्गठन थियो । सरकारले सङ्कटकालको समयवधि सकिएपछि त्यसको म्याद थपेन । त्यससँगसँगै लिट्टे पनि निषेधित रहेन । यही अर्थमा समानताको दर्जा दिनु नै साभेदारी कायम गर्नुथियो । यो एउटा विवादास्पद विषय थियो जसको तीव्र आलोचना भयो, विशेष गरी प्रतिपक्षबाट । तर सरकारले त्यो नै धरातलीय यथार्थ भएको र यस बाहेक अगाडि बढ्ने अन्य उपाय नभएको तर्क दियो । यसले युद्धविराम सैन्यशक्तिको सन्तुलनमा आधारित हुन्छ भन्ने देखाउँछ ।

उक्त सहमतिमा असैनिकीकरण अथवा सशस्त्रीकरणका बारेमा कुनै पनि वचनबद्धताहरू उल्लेख गरिएका छैनन् । सहमतिमा मात्र के भनिएको छ भने श्रीलङ्काली सेनाले आफ्नो सार्वभौमक्षेत्र रक्षा गर्ने अधिकार राख्दछ तर त्यहाँ सशस्त्रीकरणलाई रोक्ने केही पनि कुरा स्पष्टरूपमा भनिएको छैन ।

युद्धविरामको अनुगमन

युद्धविराम सम्झौतापछि अनुगमन नियोगको स्थापना गरी त्यसको प्रमुखमा नर्वेली मध्यस्थकर्तालाई राखियो । नर्वेली मध्यस्थकर्ता प्रमुख बन्ने र अन्य स्क्यान्डिनेभियन राष्ट्रका सदस्यहरू रहने प्रक्रियामा स्वार्थ बाझिने सम्भावना थियो । त्यसो हुँदाहुँदै पनि श्रीलङ्काका द्वन्द्वरत् दुवै पक्षले जोडदार अनुरोध गरेर नर्वेली मध्यस्थकर्तालाई प्रमुखको रूपमा छानेका थिए ।

अनुगमन टोलीको उपस्थिति सरकारद्वारा पूर्णनियन्त्रित क्षेत्रमा मात्रै हुनेभयो । लिट्टे नियन्त्रित क्षेत्र युद्धविराम सम्झौताभन्दा बाहिर थियो र सरकारले ती क्षेत्रमा द्वन्द्व नहुने प्रतिक्रिया दियो । उक्त क्षेत्र अनुगमन टोलीको अधिकारभित्र परेन । अनुगमन नियोगलाई दण्ड दिने कुनै अधिकार छैन, यसले सजाय दिनसक्दैन । यसले मात्र नाम तोकेर बेइज्जत गराउनसक्छ । यसले युद्धविराम सम्झौता विपरीत भएका घटनाका दुई हजारभन्दा बढी जाहेरीहरू प्राप्त गरेको छ, जसमध्ये लिट्टेका तर्फबाट गरिएका कार्यहरू प्रतिको गुनासा अत्यधिक छन् । त्यसोभए पनि वार्ता र युद्धविराम नै भङ्ग हुनेगरी युद्धविरामको अवज्ञा गरिएका घटनाहरू हालसम्म हामीले सामना गर्न परेको छैन ।

न युद्ध न शान्ति

अहिले युद्धलाई परै राख्नु महत्वपूर्ण हुन्छ, भन्नेकुरालाई पूर्वमान्यता बनाइएको जस्तो देखिन्छ। श्रीलङ्कामा हामी अहिले सामान्यतः “न युद्ध न शान्ति” भनिने अवस्थामा छौं। यसको आफ्नै गतिशीलता छ र यो अवस्थामा जे पनि हुनसक्छ। तर आशा के हो भने यस्तो अवधि लम्बिएपछि, पुनः युद्धमा फर्कन गाह्रो हुन्छ।

यो आशालाई बल पुऱ्याउने पूरक मान्यता हो- स्थिति सामान्यीकरणको एउटा अङ्गको रूपमा शान्ति प्रक्रियाअन्तर्गत गरिने सहयोग र पुनर्वासलाई महत्व दिनु अर्थात् राजनीतिको ठाउँ अर्थशास्त्रलाई दिनु। सरकार र लिट्टेले आफ्नो शक्ति तथा सहयोग पुनर्वास एवम् पुनर्निर्माणको आर्थिकपक्षमा लगाउँछन् जसले गर्दा पुनः सङ्घर्षमा फर्कन असम्भव स्थिति निर्माण भई युद्धविराममै बस्नुपर्ने हुनजान्छ। यसरी विचार गर्दा यो एउटा पूर्वनिर्धारित परिणामजस्तै नै देखिन्छ।

रमाइलो कुरा के छ भने युद्धविराम सम्झौता र श्रीलङ्का अनुगमन नियोगको विरोध गरे पनि राजनेताहरूले औपचारिकरूपमा प्रस्तुत भएका बेला त्यसको समर्थनमा बोलेका छन् एवम् सम्झौतालाई संशोधन नगर्ने कुरा बताएका छन्। लिट्टे सशस्त्रीकरणको विरोधमा आवाज उठाउने र सरकारी सेनाले त्यसलाई रोक्नुपर्छ भन्ने उतिबेलाको प्रतिपक्षी दल हाल सरकारमा छ, तर उसको पहिलेको आवाज अहिले हराइसकेको छ। पुनर्सम्झौता अहिले एउटा खतरनाक प्रस्ताव हुनेहुँदा हाल सरकारमा भएका पूर्व आलोचकहरूले पनि युद्धविराम सम्झौता स्वीकारेका छन्।

वर्तमान अवस्थामा युद्धविरामको अर्को पक्षका रूपमा मानव अधिकार हननका घटनाहरू देखिएका छन्। मुख्यतः लिट्टेद्वारा बालबालिकालाई बलजफती सेनामा भर्ती गराउने, राजनीतिक हत्या र अन्य निर्धारित

हत्याहरू गराउने घटना त्यसअन्तर्गत पर्दछन् । यही कारणले गर्दा मानिसहरू के तर्क गर्छन् भने कतिपय स्थानमा पहिलेभन्दा बढी त्रास र असुरक्षा छ । दुवै पक्षले औपचारिक रूपमा मानव अधिकारको सम्मानलाई शान्ति प्रक्रियाको अभिन्न अङ्ग मानेका छन् तापनि यथार्थमा भने त्यो कुरा लागू हुनसकेको छैन । बालबालिका भर्ती सम्बन्धमा लिट्टे र युनिसेफबीच असफल वार्ताहरू भएका छन् ।

ठप्प राजनीति

हामी युद्धविरामभन्दा अगाडि बढेर त्यस्तो राजनीतिक समाधानसम्म पुग्न सकेका छैनौं जसले सरकार र लिट्टेको साभेदारीलाई संस्थागत रूप दिन सकोस् । देशको दक्षिणीभागका राजनीतिक पार्टीहरूले नगरेर वा नचाहेर यस्तो भएको हो । कोलोम्बोमा सरकार बनाउने राष्ट्रिय राजनीतिक पार्टीहरू राजनीतिक व्यवस्थाका लागि द्विपक्षीय सहमति खोज्न इच्छुक छैनन् । राष्ट्रिय महत्वका विषयमा प्रमुख राजनीतिक पार्टीहरूका नीति र दृष्टिकोणमा गुणात्मक फरक छैन । तर अपरिपक्वता अथवा शक्तिमोहका कारण सरकारमा वा प्रतिपक्षमा रहँदा एकअर्कालाई सहयोग गर्न चाहँदैनन् ।

शान्ति निर्माण प्रक्रियाभित्र सहभागिता गराउने, बहुदलीय सहमति जुटाउने र दुई विरोधी पक्षलाई मिलाउन सक्ने व्यक्तिहरू समावेश गराउने कार्य चुनौतीपूर्ण छ । यो कुरा श्रीलङ्काली परिप्रेक्ष्यमा ठूलो समस्या बनेको छ । स्वतन्त्रतापछिका ५० वर्ष हामी जातीय द्वन्द्वमा रट्यौं र सरकारमा रहेको पार्टीले द्वन्द्व समाधानका निम्ति तमिल राजनीतिक पार्टीसँग सहमति खोज्दा जहिले पनि अन्य मुख्य पार्टीले त्यसको विरोध गरे । राजनीतिक पार्टीहरूको नाङ्गो शक्ति सङ्घर्षका कारण उनीहरूबीच ऐक्यबद्धता छैन । युनाइटेड पिपुल्स पार्टी र पिपुल्स अलायन्स पार्टीले

श्रीलङ्काको जातीय हिंसा अन्त गर्न अघि सारेका दृष्टिकोण र भावमा गुणात्मक फरक छैन । राष्ट्रपतिले सुरुमै नर्वेलीहरूलाई आमन्त्रण गर्नुभएको हो । पहिलोपटक उहाँले नै प्रत्यायोजन कार्यक्रम ल्याउनुभयो । शक्ति साभेदारी र एकात्मक राज्यव्यवस्थाबाट अघि बढ्ने कुरा उहाँले गर्नुभयो । यो आतङ्ककारी समस्यामात्र होइन भनेर स्वीकार्नु भयो ।

त्यसअघि श्रीलङ्कामा “सङ्घीय व्यवस्था” लाई उच्चारण गर्नु पनि आपत्तिजनक मानिन्थ्यो । अहिले सङ्घीय व्यवस्थामा एक प्रकारको आम सहमति भएकोछ । तर अझै त्यसलाई आवश्यक द्विपक्षीय समर्थन हामीसँग छैन । यो अवस्थामा द्वन्द्वरत् दुई पक्षलाई दबाब दिन, प्रभाव पार्न र मनाएर अगाडि बढाउन उत्प्रेरकहरू खोज्नु नागरिक समाजको चुनौती हो । तर राजनीतिक रूपमा विभाजित हाम्रो नागरिक समाज आन्तरिक रूपमा त्यस्तो गर्न सक्षम छैन र यो दुःखद कुरा हो । “ती दुईलाई एक हुने दबाब दिन कि त दाता समुदाय कि भारत वा अन्य कुनै अन्तर्राष्ट्रिय शक्ति चाहिन्छ” भन्ने जस्ता जवाफहरू पाइन्छन् । वास्तवमा ती निराशाका उपज हुन् । शान्ति निर्माण प्रक्रिया समावेशी हुनुपर्छ । त्यस्तो हुन नसेकेकोले युद्धविरामको आलोचना गरियो र “न युद्ध न शान्ति” को अवस्था रहेको दुई वर्ष भए पनि सन् २००४ अप्रिलको निर्वाचनमा सरकारमा रहेको दल पराजित भयो । सरकारले आमसहमति जुटाई शान्ति प्रक्रियालाई सुदृढीकरण गर्न सकेन । गतिहीन राजनीतिक संस्कार भएका कारण त्यस्तो भएको हो तर अगाडि बढ्नका लागि त्यो संस्कार परिवर्तन गर्नुपर्छ ।

युद्धविराम सम्झौताको अर्कोपक्ष हामीसँग भएको बाह्य मध्यस्थता अर्थात् नर्वेली मध्यस्थता हो । नेपालमा तपाईंहरूभित्रैबाट मध्यस्थकर्ता छानिएका छन् । तर त्यस विपरित श्रीलङ्कामा हामीले बाह्य मध्यस्थकर्ता

खोज्यौं । त्यसको कारण के हो त ?

वाह्य मध्यस्थताको आवश्यकता

श्रीलङ्काको द्वन्द्व समाधानको प्रक्रियाले विभिन्न चरणहरू पार गरेको छ । पहिले हामीसँग आन्तरिक मध्यस्थकर्ता थिए र त्यसपछि क्षेत्रीय शक्तिलाई हामीले मध्यस्थकर्ता बनायौं । तर ती दुवै प्रयास विफल भए । सन् १९८७ मा भारत-श्रीलङ्का सम्झौता भयो । राजीव गान्धी सरकारले तमिल जनताका पक्षमा सम्झौता गर्न सकिन्छ भन्ने मान्यता राख्यो । तर त्यसको तीन महिनाभित्रै भारतीय शान्ति सेना उत्तर र पूर्वी श्रीलङ्कामा तमिल टाइगरहरूसँग लडिरहेको थियो । हामीले त्यतिबेला संविधान सुधारको एउटा नियमावली पायौं जुन थोरै नै भए पनि शासन प्रत्यायोजनतर्फ बढको कदम थियो र त्यो नियमावली नै सङ्घीय व्यवस्थाका लागि हामीसँग उपलब्ध एकमात्र कानुन हो । त्यो कानुन भारतको सहयोगमा तयार भएको थियो । यसले देशका राजनीतिक शक्तिहरूलाई एकजुट भने गराएन । बरु देशको दक्षिणी भागमा विद्रोह सुरु भयो र त्यो भारतीय हस्तक्षेपका कारण हाम्रो इतिहासमा उत्पन्न भयाभह क्षण थियो । सम्झौता वार्ताका लागि सन् १९९४ मा हामी आफैले पुनः प्रयास गर्नु तर खासै प्रगति हुन सकेन । परम्परागत आरोपप्रत्यारोप तथा शाब्दिक युद्धमै सम्झौता प्रक्रिया सीमित हुन पुग्यो । परिणामतः सन् १९९५ मा पुनः युद्ध सुरु भयो । त्यसपछि भण्डै २० ओटा देशले हामीलाई सहयोग गर्न चाहेका थिए । अन्तमा सरकार र लिट्टे दुवैले नर्वेलाई उपयुक्त माने । श्रीलङ्काली द्वन्द्वमा नर्वेको कुनै स्वार्थ थिएन । साथै नर्वे अन्तर्राष्ट्रिय सङ्घसंस्थामा पनि भएकाले अन्तर्राष्ट्रिय दबाव दिन सक्षम थियो । नर्वेली सहयोगमा भारतको कुनै आपत्ति थिएन । हाम्रो देशको द्वन्द्व समाधानको उल्लेखनीय

पक्ष मध्यस्थता नै हो । भारतीय सहयोगविना द्वन्द्व समाधान नहुने कुरा लिट्टे र एकात्मक राज्यव्यवस्थाका पक्षपाती दुवैले अनुभव गरे । श्रीलङ्काली द्वन्द्व समाधानको तरिका कस्तो हुन्छ भन्नेकुरामा भारतको प्रत्यक्ष स्वार्थ थियो । तसर्थ भू-राजनीतिक अवस्थाका कारण हामीले द्वन्द्वको अन्तर्राष्ट्रियकरण गर्दा भारतीय समर्थनको आवश्यकता पर्दथ्यो । स्थानीय स्तरमा भने यसका अरू पक्षहरू पनि छन् । आतङ्कवाद भनेर सरकारले द्वन्द्वलाई अन्तर्राष्ट्रियकरण गर्न खोज्यो र अन्तर्राष्ट्रिय दाताहरूलाई पनि प्रयोग गर्‍यो । तर अरूले भन्दा भारतले नै यहाँको समस्या धेरै बुझेको छ भन्ने भावना देशभित्र थियो । भारत यस क्षेत्रको यथास्थितिवादी शक्ति हो । दक्षिण एसियाका सबै देशमध्ये भारतसँग हाम्रो अत्यन्त जटिल सम्बन्ध छ । यो राग एवम् द्वेषको सम्बन्धले सजिलै र धेरै उत्तेजनाविना नै रङ्ग फेर्दछ ।

वर्तमान : अनिश्चितताका क्षणहरू

यतिखेर हामीसँग नयाँ सरकार छ । सरकारले युद्धविराम र नर्वेली मध्यस्थकर्तालाई कायमै राख्ने जनाएको छ । गएको नोभेम्बरमा लिट्टेले राजनीतिक समाधानका निमित्त पहिलो पटक अन्तरिम स्वशासन अधिकारको प्रस्ताव ल्यायो । यो धेरै दृष्टिकोणबाट उग्रपन्थी माग हो । यसले हाम्रो सङ्घीय व्यवस्थाको परम्परागत बुझाइको परीक्षण गर्नेछ । लिट्टेले प्रस्ताव ल्याएको यो पहिलो पटक हो र यसले राजनीतिक इच्छालाई सङ्केत गर्दछ, साथै यसबाट एउटा सङ्गठनले आफ्ना समर्थकहरूको चाहनालाई सम्बोधन गरेको जस्तो कुरा पनि देखिन्छ । 'माने मान नमाने नमान' भनेजस्तो गरी यो प्रस्ताव पेस नगरिएकाले त्यहाँ सम्भौता र वार्ताका सम्भावना छन् ।

श्रीलङ्काको नयाँ सरकारले अन्तिम राजनीतिक समाधानको परिप्रेक्ष्यमा यो मागलाई हेर्नुपर्ने बताउँछ । अल्पसङ्ख्यक सरकारले अन्तिम निर्णय लिन नसक्ने र त्यसमा द्विपक्षीय सहयोग आवश्यक हुने भएकाले लिट्टेले यसलाई अन्तरिम व्यवस्था भनेको छ । सरकारले नागरिक समाजको रायसल्लाह मञ्चका साथै विपक्षीसमेत सामेल भएको राष्ट्रिय शान्ति समिति बनाउने प्रस्ताव ल्याएको छ ।

कागजी रूपमा सबै राम्रै देखिन्छ तर त्यहाँ कम आशालाग्दो पक्ष पनि छ र त्यो हो राजनीतिक पार्टीहरूबीचको दुश्मनी । राष्ट्रपतिले दुई कार्यावधि काम गरिसक्नु भएको छ र वर्तमान संविधानले उहाँलाई तेस्रो पटक राष्ट्रपति चुनावमा भाग लिन दिदैन । उहाँ संसदभन्दा बाहिर गएर संवैधानिक क्रान्ति ल्याउनुपर्छ भन्ने पक्षमा हुनुहुन्छ । त्यसो गर्दा संविधान सभाको निर्माण गराई राष्ट्रपति-व्यवस्था खारेज गर्न सकिन्छ, साथै निर्वाचन प्रक्रिया राजनीतिक पार्टीहरूले दुई-तिहाई बहुमत ल्याउन सक्ने खालको बनाउन सकिन्छ । हाल समानुपातिक प्रतिनिधित्वको व्यवस्था छ, यसले कसैलाई पनि पूर्ण बहुमत ल्याउन दिदैन ।

प्रतिपक्षले भनेकाछन्— राष्ट्रपति या त अन्तरिम राजनीतिक समाधान चाहनुहुन्छ या त लिट्टे र त्यसको संसदीय वारिस तमिल नेसनल अलायन्ससँग अन्तिम संवैधानिक समाधान चाहनुहुन्छ, साथै कार्यवाहक राष्ट्रपति प्रणाली हटाउन उहाँ तमिलहरूको समर्थन चाहनुहुन्छ । यो राजनीतिक मुद्दाले संवैधानिक प्रस्ताव छाँयामा परेको छ । के वर्तमान संवैधानिक रूपरेखाभित्रबाट संविधान सुधारमार्फत् द्वन्द्व समाधानका आवश्यकताहरू पूर्ति गर्न सकिन्छ ? अथवा संविधानभन्दा बाहिर जानुपर्ने हुन्छ ? त्यस्तो अवस्थामा कस्तो विधि अपनाउन सकिन्छ ? यी

सबैकुरा ध्यानमा राखेर भन्नुपर्दा म के भन्न सक्छु भने नेपाल र श्रीलङ्काका चुनौतीहरू एकअर्काका भन्दा एकदम अलग प्रकृतिका छैनन् । हाम्रा समस्याहरू एकदमै फरक पनि छैनन् । हामीले एक अर्काबाट पाठ सिक्न सक्दैनौं भने पनि एक अर्कालाई प्रेरणा र साहस दिने कामचाहिँ गर्न सक्छौं ।